

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИНЦИПІВ МЕДІАЦІЇ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Гаврилюк Р. О., Пацурківський П. С.

ВСТУП

У Законі України «Про медіацію» принципам медіації відведено належне місце. Зокрема, їм присвячено аж п'ять окремих статей, що у законодавчих актах України трапляється не часто. Перша із цих статей має загальний характер. У ній йдеться про те, що медіація в Україні проводиться за взаємною згодою її сторін за умови обов'язкового врахування принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності й неупередженості медіатора, самовизначення і рівності прав сторін медіації. Законодавець також визначив, що вищезазначені позитивні принципи медіації поширюються і на стадію підготовки до медіації.

Безпосередніми нормативними джерелами законодавчих принципів медіації в Україні стали, як уже неодноразово зазначалося у відповідній літературі¹, міжнародні правові акти з альтернативного врегулювання конфліктів (спорів), передусім акти ЄС з медіації, а також національне законодавство держав-членів ЄС, яким врегульовується медіація. Зокрема, більшість із нормативних принципів медіації для держав-членів ЄС, які згодом стали законодавчими принципами медіації відповідно до Закону України «Про медіацію», були закріплені ще у розділі IV Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо медіації у цивільних справах від 18.10.2002 р.² Частина з цих принципів знайшла своє додаткове тлумачення і закріплення під час конференції у Брюсселі 2 липня 2004 р., на якій Рада Європи ухвалила Кодекс поведінки медіатора³. Цьому Кодексу передували Типові стандарти поведінки медіатора ще у 1994 р., також схвалені Радою Європи, у яких йшлося і про принципи медіації.

Наразі найпоширенішим у державах-членах ЄС є визначення медіації, що міститься у Директиві Європейського парламенту і Ради 2008/52/ЄС щодо

¹ Див.: Альтернативні способи вирішення спорів: навч. посібник / за заг. ред. Ю.Д.Притики. Харків. Право. 2019. С. 121-123; Альтернативне вирішення цивільно-правових спорів: навч. підручник / за заг. ред. Н.Ю.Голобевої. Одеса. Фенікс. 2021. С. 151; Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ. 2019. С. 205-206.

² Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 808 засіданні заступників міністрів 18 вересня 2002 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf

³ European Code Of Conduct For Mediators. URL: https://www.euromedjustice.eu/en/system/files/20090128130552_adr_ec_code_conduct_en.pdf

деяких аспектів медіації у цивільних та господарських справах. У цьому визначенні (ст. 3 Директиви), як і у Преамбулі Директиви, також йдеться і про деякі принципи медіації⁴.

Законодавчі принципи медіації, будучи уособленням системи загальнолюдських суспільних цінностей, фактично виходять за вузьконормативні межі закону, набувають характеру та значення ціннісних матриць справедливого буттєвого устрою усього суспільства. Вони стають елементами людиноцентристського соціокультурного коду перебудови суспільної дійсності на засадах невідчужуваних людських прав і свобод. Звідси вони виступають і ключовими засобами світоглядного переосмислення традиційних уявлень широких верств населення про право й інші правові явища.

1. Законодавче регулювання принципу добровільності медіації в Україні

Законодавчий принцип *добровільності медіації* не випадково розкривається першим у Законі України «Про медіацію» серед її інших законодавчих принципів. Його зміст викладено у ст. 5 «Добровільність» вищезазначеного Закону: «1. Участь у медіації є добровільним волевиявленням учасників медіації. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації. 2. Сторони медіації та медіатор можуть у будь-який момент відмовитися від участі в медіації. 3. Участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від позовних вимог»⁵.

Аналіз за критерієм семантичного змісту терміну «добровільність» Закону України «Про медіацію» переконує, що законодавчий принцип добровільності є системоутворюючим для всіх законодавчих принципів медіації в Україні. В цьому переконує, зокрема, безпосередній зміст принципів: конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора; самовизначення та рівності прав сторін медіації. Більше того, системний аналіз Закону України «Про медіацію» переконує, що принципу добровільності належить роль його ціннісної матриці і він пронизує своїм духом увесь вищезазначений Закон.

Так, уже в пункті 1 частини 1 ст. 1 цього Закону у визначенні договору про проведення медіації йдеться про те, що це угода, укладена сторонами можливого чи наявного конфлікту (спору) і медіатором (медіаторами) в погодженій ними усній або письмовій формі⁶. Про це ж йдеться у п. 3 ч. 1 ст. 1

⁴ Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах № 2008/52/ЄС від 21.05.2008 року URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95z

⁵ Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

⁶ Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

вищезазначеного Закону, де міститься нормативне визначення медіаційної угоди⁷. Визначення у цьому ж Законі медіації чи не найпереконливіше демонструє застосування принципу її добровільності: «медіація – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів»⁸. Принцип добровільності медіації безпосередньо присутній також у нормативних положеннях пунктів 5,6,7 та 9 ч. 1 ст 1 Закону України «Про медіацію»⁹.

Про законодавчий принцип добровільності медіації йдеться по суті у ст. 11 «Права медіатора», ст. 12 «Обов'язки медіатора», ст. 13 «Норми професійної етики медіатора», ст. 15 «Відповідальність медіатора», ст. 17 «Порядок проведення медіації та підстави її припинення», ст. 18 «Права сторін медіації», ст. 19 «Обов'язки сторін медіації», ст. 20 «Зміст договору про проведення медіації», ст. 21 «Зміст угоди за результатами медіації» Закону України «Про медіацію», у ряді його Прикінцевих положень¹⁰. Тобто, безпосереднім нормативним потенціалом законодавчого принципу добровільності медіації наскрізь пронизаний увесь Закон України «Про медіацію».

Більшість дослідників законодавчих принципів медіації в Україні, як резонно зауважує Н.О.Васильченко, сходяться на тому, що принцип добровільності передусім належить «розглядати як добровільність участі в медіації»¹¹. В цілому поділяючи цей підхід, автори даного дослідження дійшли висновку про конкурентність та взаємодоповнюваність правосуддя та медіації відповідно до законодавчого принципу добровільності медіації як системи вирішення конфліктів (спорів) у суспільстві, наполягають на тому, що медіація як альтернативний спосіб врегулювання конфліктів (спорів) у суспільстві є рівноцінною за формою легітимації державному судочинству, а також предметною сферою застосування інститутом громадянського суспільства від її природи наділена антропосоціокультурним ціннісним кодом та цивільно-правовою (добровільною) природою процедур їх врегулювання¹².

Разом з тим практично поза увагою дослідників нормативних принципів медіації залишилися питання взаємозв'язку її законодавчих принципів, передусім принципу добровільності медіації, та її зумовленості людськими потребами, взаємодії свободи волі сторони медіації з її об'єктивною мотивацією та ціннісними парадигмальними матрицями такої мотивації,

⁷ Там само.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

¹¹ Васильченко Н.О. Принципи медіації. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 5. Том. 2. С. 47.

¹² Руслана Гаврилюк, Петро Пацурківський. Правосуддя та медіація як конкурентні взаємодоповнюючі системи вирішення конфліктів (спорів) у суспільстві. Право України. 2022. 32. С. 143-155.

інакше кажучи, «з ціннісно-смісловим універсумом людини»¹³, як зазначає Сергій Кримський. Той факт, що медіація здійснюється на засадах законодавчого принципу добровільності, не означає відсутності зумовленості її людськими інтересами, або непов'язаності медіації з явищами причинності та закономірностей. Навпаки, вони атрибутивно пов'язані з медіацією.

Як постулює практична філософія, соціальний простір є принципово асиметричним¹⁴, тому індивіду скористатися із нормативного принципу *добровільності* не так легко, як видається на перший погляд. Разом з тим, як зазначає С.І.Щербак, в інтересах індивіда як сторони медіації виступає та обставина, що в основі усіх соціальних феноменів лежать певні регулярності (закономірності в іншій термінології), які є за їх природою «каузальними». Саме ці регулярності підштовхують сторін медіації до дії певного типу, іншими словами, до реалізації принципу добровільності медіації у певному напрямку. «По-перше, той факт, що агенти (часто і за багатьох обставин), – пише С.І.Щербак, – поводяться розсудливо і розраховують власні вигоди, продукує комплекс регулярностей, які охоплюються теорією раціонального вибору – мікроекономікою, теорією ігор, теорією соціального вибору. І, подруге, той факт, що людські істоти підкоряються широкому вибору психологічних законів, дозволяє вивести причинно-наслідкові зв'язки між соціальним оточенням і патернами індивідуальної поведінки»¹⁵.

Отже, як резюмує практична філософія, соціальна каузальність, а саме вона має місце у медіації, залежить від регулярностей, «які витікають із властивостей індивідуальних агентів [сторін медіації. – Р.Г. і П.П.] : їхньої

¹³ Кримський С.Б. Запити філософських смислів. Київ: Вид. ПАРАПАН. 2003. С. 22.

¹⁴ Томас Ренч. Конституція моральності. Трансцендентальна антропологія і практична філософія. Пер. з нім. В.Приходька. С. 173; Jehn KA, Rupert J, Nauta A (2006) The effects of conflict asymmetry on mediation outcomes: satisfaction, work motivation and absenteeism. *Int J Confl Manag* 17(2):96–109. <https://doi.org/10.1108/10444060610736594>; Ufkes EG, Giebels E, Otten S, van der Zee KI (2012) The effectiveness of a mediation program in symmetrical versus asymmetrical neighbor-to-neighbor conflicts. *Int J Confl Manag* 23(4):440–457. <https://doi.org/10.1108/10444061211267290>; Gewurz IG (2001) (Re)designing mediation to address the nuances of power imbalance. *Confl Resolut Q* 19(2):135–162. <https://doi.org/10.1002/crq.3890190203>; Caputo A (2013) A literature review of cognitive biases in negotiation processes. *Int J Confl Manag* 24(4):374–398. <https://doi.org/10.1108/IJCSMA-08-2012-0064>; Gao Y (2018) Effects of interdependence asymmetry of parties in construction conflicts. Doctor of Philosophy, The University of Hong Kong, p 991044058175703400. https://doi.org/10.5353/th_991044058175703414; Coleman PT, Kugler K, Mitchinson A, Chung C, Musallam N (2010) The view from above and below: the effects of power and interdependence asymmetries on conflict dynamics and outcomes in organizations: the view from above and below. *Negot Confl Manag Res* 3(4):283–311. <https://doi.org/10.1111/j.1750-4716.2010.00062.x>; Golan G (2019) Asymmetry in cross-conflict collaboration: is there a gender factor? (2011). In: Golan G (ed) Galia golan: An academic pioneer on the soviet union, peace and conflict studies, and a peace and feminist activist: with a foreword by William Zartman and a Preface by George Breslauer. Springer International Publishing, pp 237–253. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95213-0_12; Mitchell CR (1991) Classifying conflicts: asymmetry and resolution. *Ann Am Acad Pol Soc Sci* 518(1):23–38. <https://doi.org/10.1177/0002716291518001003>;

¹⁵ Людина в лабіринті перспектив. / А.В.Толстоухов, О.Є.Петрова, О.М.Рубанець та ін. Київ: Видавець ПАРАПАН. 2004. С. 78.

інтеціональності, їхньої раціональності і багатьох рис індивідуальної мотиваційної психології»¹⁶. Звідси законодавчий принцип добровільності медіації, хоча він потенційно є матрицею загальної поведінки індивідів у відповідних ситуаціях, насправді є суб'єктивним принципом добровільності, тобто, щоразу надає можливість індивіду-стороні медіації діяти за власним вибором. Це надає медіації неодмінної креативності, робить її, як зазначають К.Негус та М.Пікеринг, щоразу інновацією, вимагає від її сторін якостей, що межують між компетентністю і творчим досвідом¹⁷.

2. Законодавче регулювання принципу конфіденційності медіації в Україні

В Законі України «Про медіацію» парадигмальна матриця розуміння принципу конфіденційності медіації викладена у формі п'яти частин його статті 6 «Конфіденційність». Зокрема, у ч. 1 даної статті вітчизняний законодавець сформулював по суті власне бачення квінтесенції презумпції конфіденційності медіації: «Медіатор та інші учасники медіації, а також суб'єкт, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати конфіденційну інформацію, якщо інше не встановлено законом або якщо всі сторони медіації не домовились у письмовій формі про інше»¹⁸.

Після законодавчого формулювання презумпції конфіденційності Парламент України уточнив законодавчий обсяг та зміст терміну **конфіденційна інформація**: «Для цілей цього Закону, – підкреслив він, – конфіденційною інформацією вважається вся інформація, яка стала відома під час підготовки до медіації та проведення медіації, зокрема про пропозицію та готовність сторін конфлікту (спору) до участі в медіації, факти та обставини, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами інформації»¹⁹. Він істотно відрізняється від загальноприйнятого в українській мові розуміння терміну конфіденційна інформація тим, що не визначає правової приналежності та її правового режиму конфіденційної інформації, на відміну від загальноприйнятого в українській мові розуміння конфіденційності інформації, чим суттєво послаблює можливості її судового захисту в разі потреби.

Ще інше, ширше у порівнянні із Законом України «Про медіацію» визначення конфіденційної інформації міститься у Законі України «Про інформацію». Зокрема, у ньому зазначається, що «конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено

¹⁶ Little D. Varieties of social explanation: an introduction to the philosophy of social science. Boulder, San Francisco – Oxford: Westview Press. 1991. P. 222-238.

¹⁷ Keith Negus, Michael Pickering. Creativity, Communication and Cultural Value. London. Thousand Oaks. New Delhi: SAGE Publications. 2004. 192 p.

¹⁸ Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

¹⁹ Там саме.

фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація, – відповідно до цього Закону, – може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених умов, а також в інших випадках, визначених Законом»²⁰.

Обидві вищезазначені юридичні норми щодо регулювання відносин конфіденційності інформації мають джерелом свого походження Закони України і на перший погляд може скластися враження про наявність конкуренції (колізійності) двох рівнозначних за юридичною силою норм щодо регулювання певного виду суспільних відносин. Однак поглиблений аналіз засвідчує протилежне: юридична норма щодо регулювання відносин конфіденційності інформації, що міститься у Законі України «Про mediaцію», є спеціальною нормою права і саме вона повинна застосовуватися щодо регулювання відносин конфіденційності mediaції. У другій частині ст. 6 цього Закону вітчизняний законодавець врегулює ще один надзвичайно важливий бік законодавчого принципу конфіденційності mediaції – її внутрішній зміст з точки зору сторін mediaції. У цьому Законі, зокрема, йдеться про наступне: «якщо mediaтор отримав від однієї із сторін конфіденційну інформацію, він може розкрити таку інформацію іншій стороні (сторонам) лише за згодою сторони, яка надала таку інформацію»²¹. Не дивлячись на те, що з точки зору mediaтора відкриття іншій стороні цієї інформації може насправді суттєво сприяти вирішенню відповідного конфлікту (спору) саме у спосіб mediaції його сторін.

У літературі можна зустріти й інші підходи до аналізу структури принципу конфіденційності. До прикладу, О.С.Можайкіна зазначає, що «конфіденційність у mediaції може бути процедурною та предметною (змістовною)»²². Під процедурною конфіденційністю вона пропонує розуміти нерозголошення усіма учасниками mediaції інформації щодо їх участі в mediaції. При цьому вона висловлює, на нашу думку, хибне твердження, що межі такої «конфіденційності визначаються безпосередньо всіма учасниками mediaції – mediaтором спільні зі сторонами та іншими учасниками (експертами, адвокатами, представниками, помічниками, родичами та ін.)»²³. Предметна конфіденційність, на думку О.С.Можайкіної, «полягає у нерозголошенні mediaтором, сторонами та іншими учасниками mediaційного процесу інформації, яка стала відомою під час переговорів»²⁴.

Як резонно зазначив вітчизняний законодавець у ч. 3 ст. 6 Закону України «Про mediaцію», вимога дотримання принципу конфіденційності інформації

²⁰ Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

²¹ Про mediaцію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-ІХ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

²² Можайкіна О.С. Поняття та зміст основних принципів mediaції в цивільно-правових відносинах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №5. С. 56.

²³ Там саме.

²⁴ Там саме.

про медіацію поширюється на усіх «учасників медіації, а також на суб'єкта, що забезпечує проведення медіації»²⁵. Разом з тим слід зазначити, що головним вигодонабувачем цієї презумпції є все таки сторони медіації, а тому вони насправді повинні мати реальні можливості впливати на межі та обсяг презумпції конфіденційності інформації. В цьому переконує як телеологічне і системне тлумачення Закону України «Про медіацію», так і власне сенс медіації, її парадигмальна матриця. На цей аспект принципу конфіденційності медіації ще раніше резонно звернула увагу авторитетний вітчизняний фахівець з медіації Н.А.Мазаракі. Вона, зокрема, зазначає, що у сторін медіації може з'явитися потреба «притягнути до відповідальності медіатора за незалежне виконання (ним.– Р.Г. і П.П.) своїх обов'язків чи привести у виконання медіаційну угоду, довести недійсність медіаційної угоди через порушення принципів медіації в її процесі (наприклад, довести примусове укладення угоди тощо)»²⁶.

Вітчизняний законодавець врахував можливість такого розвитку подій у медіації й у ч. 4 ст. 6 Закону України «Про медіацію» наповнив нормативний зміст принципу конфіденційності медіації наступним положенням: «У разі пред'явлення стороною медіації вимог до медіатора щодо невиконання чи неналежного виконання ним умов договору про проведення медіації медіатор звільняється від обов'язку збереження конфіденційної інформації в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому разі суд, інші органи чи посадові особи, – йдеться у вищезазначеному Законі, – які розглядають вимоги сторони медіації до медіатора або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до конфіденційної інформації та її розголошення»²⁷.

У ч. 5 ст. 6 Закону України «Про медіацію» викладено ще один важливий аспект принципу конфіденційності медіації: «Медіатор не може бути допитаний як свідок у справі (провадженні) щодо інформації, яка стала йому відома під час підготовки до медіації та проведення медіації»²⁸. Це виняткової ваги світоглядне та методологічне положення можна віднести до числа найвагоміших аргументів, за допомогою яких нами було висловлено вище тезу про те, що конфіденційність медіації – це не просто один із її законодавчих принципів, а дійсна презумпція, яка парадигмально розрізняє державне судочинство і альтернативну йому медіацію. Вищезазначене законодавче положення належить до загальноновизнаних у світі цінностей медіації і переслідує мету в першу чергу та головним чином забезпечення інтересів сторін медіації.

²⁵ Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

²⁶ Мазаракі Н.А. Зміст принципу конфіденційності медіації. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 6 (21). Том 1. 2017. С. 31.

²⁷ Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

²⁸ Там само.

Разом з тим не будь-яка дія або вчинок сторони медіації, з першого погляду цілком раціональні та допустимі, можуть виявитися такими в дійсності. На справді фундаментальну думку у зв'язку з цим звернув свого часу увагу один з авторитетних зарубіжних дослідників медіації Д.Спенсер. На основі вивчення досвіду медіації у США, в інших розвинутих країнах світу він зазначив, що цілком ймовірно, що сторона чи сторони медіації, користуючись принципом (презумпцією) її конфіденційності, можуть використати під час процедури медіації у якості нібито аргументу (доказу) на свою користь певний факт, який насправді переслідує виключно іншу мету – зробити його недопустимим під час можливого судового розгляду відповідного конфлікту (спору)²⁹. Очевидно, така проблема уже постала як реальна у суспільстві, де медіація стала масовою суспільною практикою. Образно кажучи, завтра-післязавтра вона може стати реальністю і в Україні. А тому знову ж таки дана дилема заслуговує на її ґрунтовний доктринальний аналіз.

Отже, як у краплі води відображається багатощість і невичерпність моря, так і у законодавчому принципі конфіденційності медіації сповна втілена її суперечлива, як і сама людина, антропосоціокультурна природа. Без адекватного розуміння принципу конфіденційності медіації неможливо правильно пояснити її природу. З іншого боку, саме осмислення приватно-правової природи медіації є світоглядним і методологічним ключем до достовірного сприйняття і пояснення її принципу більше того – презумпції конфіденційності. Принцип (презумпція) конфіденційності медіації є одним з ключових принципів цього методу вирішення конфліктів (спорів). Саме він забезпечує високу результативність медіації, її конкурентоздатність серед інших альтернативних методів вирішення конфліктів (спорів).

3. Законодавче регулювання принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора в Україні

Як і усі інші нормативні принципи медіації в Україні, принцип нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора сягає своїми генетичними витокami права Європейського Союзу. Зокрема, в рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації у сімейних справах йдеться про те, що медіатор є неупередженим щодо сторін у справі і нейтральним щодо наслідків процесу медіації³⁰ та що «медіатор не нав'язує рішення і не скеровує сторони для досягнення конкретних рішень»³¹. Ці виключно важливі світоглядні та методологічні принципи і стали базовою парадигмальною матрицею для вітчизняного законодавця під час формулювання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора.

²⁹ D.Spenser, M.Brogan. *Mediation Law and Practice*. New York: Cambridge University press. 2006. P. 314.

³⁰ Recommendation Rec. of the Committee of Ministers to Member States on mediation in civil matters (10). 2002. URL: <https://rm.coe.int/16805e1f76>.

³¹ Там само.

Спираючись на європейське розуміння принципів нейтральності, незалежності й неупередженості медіатора у медіаційному процесі та застосовуючи його до українських реалій, вітчизняний законодавець дав його нормативне визначення у ст. 7 Закону України «Про медіацію». Як і чимало його інших нормативних дефініцій, воно не відзначається ні лаконічністю, ні повнотою та має інші суттєві недоліки, однак саме воно є чинним законодавчим визначенням вищезазначеного принципу, якого необхідно дотримуватися медіаторам під час здійснення процедур медіації.

Зокрема, у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про медіацію» Український парламент дав наступне визначення нейтральності медіатора: «Під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб»³². Ціннісно це перебуває у руслі європейського розуміння цих принципів, проте текстуально (змістовно) вітчизняний законодавець не став повторювати буквально відомі європейські юридичні конструкції нейтральності та незалежності медіатора. Очевидно, з таким його підходом слід погодитись, оскільки вітчизняна дійсність появи та вирішення конфліктів (спорів) в силу головним чином об'єктивних причин суттєво відрізняється від європейських аналогів.

Зокрема, потребує певного пояснення публічно-правова природа функцій медіатора. Вона зумовлюється передусім тим, що в успіху медіації як альтернативного способу вирішення конфліктів (спорів) зацікавлені не тільки безпосередньо сторони медіації, а усе суспільство та держава як його ядро. Медіація за її правовою природою належить до одного із публічних благ і повинна б надаватися кожному, хто її потребує, на безоплатній основі, аби бути доступною для усіх. Тобто, її вартість для сторін медіації, виходячи із природи медіації як публічного блага, повинна б компенсуватися із публічних фондів грошових коштів. Проте навіть у незрівнянно заможніших суспільствах світу, ніж України, медіація не надається кожному як публічне благо, а забезпечується на умовах державно-приватного партнерства інституційного типу як комерційна послуга. Тим не менше, залишаючись безпосередньо для сторін медіації комерційною послугою (тобто, платною для них послугою), вона не втрачає природи публічного блага. Саме цим і зумовлена публічно-правова природа функцій медіатора та базових вимог до його діяльності.

В Україні, як відомо, медіація також гарантується державою не як публічне благо, а як комерційна послуга. Цим і пояснюється основний фокус вимог держави до медіатора – забезпечити публічний інтерес в першу чергу під час врегулювання конфліктів (спорів), а також і приватний інтерес сторін медіації. З цієї метою у ч. 2 ст. 7 Закону України «Про медіацію» наведено

³² Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

вичерпний перелік того, що медіатору заборонено, виходячи з принципу його нейтральності, незалежності та неупередженості: «1) суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному конфлікті (спорі); 2) надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору); 3) приймати рішення по суті конфлікту (спору) між сторонами медіації; 4) бути представником або захисником будь-якої із сторін у досудовому дослідженні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він є чи був медіатором»³³.

У п. 4 ст. 7 Закону України «Про медіацію» сформульовано ще одну законодавчу вимогу до медіатора: «Медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори»³⁴.

І тільки у п. 5 ст. 7 цього Закону є пряма вказівка на одне з позитивних прав медіатора: «Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів»³⁵. Це «право» є де-факто обов'язком медіатора. В протилежному випадку у сторін медіації не буде потреби у ньому. Це «право» медіатора можна порівняти хіба що з «правом» платника податків сплачувати останні у податковій державі.

Нарешті, у ч. 3 ст. 7 Закону України «Про медіацію» сформульовано ще одну якісно і формально виокремлену складову законодавчого принципу нейтральності, незалежності і неупередженості медіатора: «Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, громадських об'єднань, посадових та службових осіб, фізичних осіб, – зазначається у ній, – під час підготовки та проведення медіації забороняється»³⁶. Цей припис держави має своєю метою максимально сприяти взаємній відкритості та довірі сторін медіації одна до одної, виступає жорсткою парадигмальною рамкою та методологічним орієнтиром для медіатора заради всебічного сприяння максимізації ефективності медіації. Тобто, його можна розцінити як непрямий обов'язок медіатора.

Ретельний аналіз опорних понять (категорій) законодавчого принципу нейтральності, незалежності й неупередженості, що містяться у ст. 7 Закону України «Про медіацію», переконує, що законодавець не дав у ньому законодавчих дефініцій вищезазначених понять (категорій), за прикладом понять (категорій), які стосуються медіації в цілому і визначені ним у ст. 1 «Визначення термінів» цього Закону. Чимало дослідників медіації, особливо законодавчих принципів медіації, розцінюють цей факт негативно. На нашу думку, законодавець у цьому випадку вчинив раціонально, оскільки, з одного

³³ Там само.

³⁴ Там само.

³⁵ Там само.

³⁶ Там само.

боку, медіація є приватно-правовою процедурою і це було б неправомірним турчанням його у приватно-правову сферу, а з іншого боку поняття нейтральності, незалежності та неупередженості продовжують залишатися багатограниними, неоднозначними й контекстуальними у семантиці української мови.

Як діяти передусім медіатору, сторонам медіації у цьому випадку? На нашу думку, слід у повній мірі скористатися із тієї свободи і можливостей, які де-факто надав їм законодавець і при необхідності уточнення змісту понять (категорій) нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора вдаватися до їх офіційного тлумачення у відповідних словниках сучасної української мови, які уже почали відчутно реагувати на потреби деколонізації української мови, а також на відповідну судову практику, яка поки що не надто значна за обсягом, проте стрімко зростає.

Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» з дод. і доповн. укладача і головного редактора В.Т. Бусела термін *нейтральний* пояснюється як той, хто «дотримується нейтралітету; який не приєднується до жодної зі сторін (у боротьбі, дискусії, суперечці і т. ін.), а зберігає нейтралітет»³⁷; термін *незалежний* тлумачиться як такий, «який не залежить від кого-, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь// самостійний, рішучий у поведінці, діяч і т. ін. (про вдачу, характер людини)// який виражає або свідчить про самостійність у поведінці, вчинках і т.ін.»³⁸; термін *неупереджений* означає той, «який немає обманної, негативної, заздалегідь сформульованої думки, упередження проти когось-, чого-небудь»³⁹.

На можливе зауваження нам щодо того, що семантичні значення термінів *нейтральність*, *незалежність* та *неупередженість* не є точними й однозначними, як слідує із вищевикладеного, зазначимо, що мова породжена такою процесуальною дійсністю, як життя і медіація є певним його проявом (процедурою і процесом водночас), а тому жива мова спроможна як найадекватніше відобразити у відповідних поняттях адекватні явища дійсності. При цьому багатозначність слів не є недоліком мови, як резонно зауважує відомий філософ мови Ф.С. Бацевич, а навпаки, є однією з її найфундаментальніших переваг, оскільки «багатозначність слів свідчать про те, що мовний знак не є конкретним і субстанціональним, але отримує свій смисл у контексті предикативного судження, в контексті мовлення»⁴⁰. Як з'ясував вищезазначений науковець, **мова здійснює два види поняттєвої діяльності – кваліфікацію та класифікацію**, залишаючись при цьому контекстуальною⁴¹. Саме ці види діяльності і являють собою сенс медіації.

³⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.). Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. С. 764.

³⁸ Там само. С. 760.

³⁹ Там само. С. 783.

⁴⁰ *Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: підручник / Ф.С. Бацевич*. Київ: Академія, 2008. С. 110.

⁴¹ Там само.

Отже, законодавчий принцип нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора концептуально співзвучний із загальною антропосоціокультурною концепцією. Закону України «Про медіацію», містить у собі чіткі ціннісні засади та межі діяльності медіатора, а також є такою ж ціннісною матрицею для сторін медіації, інших її учасників. Його слід однозначно віднести до безперечного надбання правового регулювання медіації в Україні.

4. Законодавче регулювання принципу самовизначення та рівності прав сторін медіації в Україні

Принцип самовизначення та рівності прав сторін медіації зверхує систему нормативних принципів за законодавством України. Уже сама його назва засвідчує, що він належить до групи принципів, які визначають місце та роль, функції сторін медіації у процедурах цього типу вирішення конфліктів (спорів). Він є своєрідним продовженням, розвитком і конкретизацією принципу добровільності медіації, пов'язаний із ним генетично, світоглядно і методологічно, надає юридичній конструкції медіації за законодавством України завершеної форми. Витоки цього принципу, як і всіх інших законодавчих принципів України, сягають європейських цінностей медіації в цілому та нормативних актів ЄС і його інститутів зокрема.

Зокрема, один з наріжних каменів правової матриці європейського розуміння суті та значення цінності самовизначення сторін медіації було закладено ще у Рекомендаціях Ради Європи щодо сімейної медіації. У них, зокрема, йдеться про те, що «медіатор може надавати *правову інформацію, а не юридичні поради* (виділено нами – Р.Г. і П.П.). За прийнятних умов медіатор може поінформувати сторони про можливість проконсультуватися з юристом чи іншим спеціалістом»⁴². Рішення ж щодо звернення за такою консультацією до фахівця, врахування чи неврахування її наслідків і навіть відмови від такої консультації, згідно вище зазначеного акту права ЄС, приймає відповідна сторона конфлікту (спору) чи його сторони разом.

Більшість із нормативних положень актів ЄС та міжнародних актів у сфері медіації були творчо переосмислені вітчизняним законодавцем і взяті за основу наповнення конкретним змістом принципу самовизначення і рівності прав сторін медіації у Законі України «Про медіацію». Особливо важливе світоглядне і методологічне значення з огляду на розуміння змісту цього принципу має ч. 1 ст. 8 Закону України «Про медіацію»: «Сторони медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) та/або суб'єкта, що забезпечує проведення медіації»⁴³. Вона, будучи системоутворюючою складовою усього принципу самовизначення сторін медіації, по-перше, демонструє

⁴² Council of Europe, Recommendation 98(1) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation. URL: <https://rm.coe.int/coe-rec-98-1-family-mediation/1680a72d4e>

⁴³ Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

парадигмальну протилежність статусів сторін конфлікту (спору) у медіації та в судочинстві. Останнє відповідно до статті 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», «будується за принципом територіальності, спеціалізації та інстанційності»⁴⁴.

Відповідно до цього сторони конфлікту (спору), який вирішується судом, навіть теоретично позбавлена можливості обирати суд, який вирішуватиме відповідний спір, а також і суддю, який його розглядатиме. У медіації, навпаки, самі сторони конфлікту (спору) його вирішують, а також самі обирають і посередника. За допомогою якого вони вирішують відповідний конфлікт (спір), тобто, сторони медіації самовизначаються, як їм бути із їх же конфліктом (спором). Більше того, принцип самовизначення охоплює своїм змістом і фактичне обрання сторонами самого способу вирішення конфлікту (спору) – медіацію чи судочинство. Щоправда, вітчизняний законодавець цей аспект принципу самовизначення сторін не включив у зміст законодавчого принципу самовизначення та рівності прав сторін медіації. Очевидно, він діяв у цьому випадку як суб'єкта позитивного права.

Ще на один важливий аспект цього принципу звернув увагу вітчизняний законодавець у ч. 1 ст. 8 Закону України «Про медіацію» – він однозначно визначив у якості активного начала цього принципу сторін медіації: саме вони обирають медіатора чи іншого суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, а не навпаки. У вітчизняній літературі з медіації, особливо у випадках, якщо її авторами є самі медіатори, це питання продовжує залишатися своєрідним лакмусом у розумінні того, хто важливіший у медіації – її сторони чи медіатор. Насправді обидва ці суб'єкти необхідні для того, щоб медіація здійснилася, проте «музику» у медіації замовляють її сторони, а медіатор відповідно до його ролі та функцій може тільки сприяти тому, щоб медіація відбулася, чи, навпаки, фактично обтяжувати її успішний перебіг.

Ще більше посилює парадигмальну матрицю законодавчого принципу самовизначення та рівності прав сторін медіації, робить її до кінця завершеною та однозначною ч. 2 ст. 8 вищезазначеного Закону: «Сторони медіації самостійно визнають перелік питань, які обговорюватимуться, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації»⁴⁵. При цьому законодавець виокремив через абзац наступне положення цієї ж частини вищезазначеної статті Закону: «Інші учасники медіації можуть надавати консультації та рекомендації сторонам медіації, але **рішення приймається виключно сторонами медіації**»⁴⁶ (виділено нами. – Р.Г. і П.П.).

⁴⁴ Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

⁴⁵ Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

⁴⁶ Там само.

Цим самим він розставив усі крапки на д «і» стосовно розподілу функцій та ролей у медіації між, з одного боку, сторонами медіації, а з іншого – рештою її учасників з медіатором включно.

Частини 3 і 4 ст. 8 Закону України «Про медіацію» є однорідними і переслідують мету врегулювання особливих випадків, які можуть мати місце під час процесу та процедур медіації. Зокрема, ч. 3 передбачено, що в разі, «якщо стороною медіації є неповнолітня особа, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності»⁴⁷. Усі ці випадки детально регламентовані у Цивільному кодексі України та деталізовані відповідною судовою практикою національних судів усіх рівнів, проте вони безпосередньо не стосуються предмету дослідження даної монографії, а тому вони не будуть піддані у ній спеціальному аналізу.

Частиною 4 ст. 8 Закону України «Про медіацію» передбачено особливості здійснення медіації у випадках, коли її стороною є особа, цивільна дієздатність якої обмежена у чинному в Україні порядку. В такому разі, як зазначив законодавець, така особа «приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності»⁴⁸. Знову ж таки усі відповідні випадки ґрунтовно врегульовані у Цивільному кодексі України та в іншому законодавстві України, а також знайшли широке відображення у рішеннях національних судів України усіх рівнів. Вони також не є безпосереднім предметом даного монографічного дослідження, а тому не будуть піддані у ньому спеціальному аналізу.

Принадібно зазначимо, що законодавець безпосередньо не передбачив, чи може мати місце процедура медіації, якщо обидві її сторони є особами, цивільна дієздатність яких обмежена. На нашу думку, в такому разі слід виходити із доктрини приватного права як права справедливого, яке переслідує у якості найголовнішої мети захист природних та позитивних прав особи і сприяє відновленню порушених таких прав, не залежно від того, в силу яких причин вони були порушеними. Виходячи з вищевикладеного, медіація можлива і у випадку, якщо виявиться обмеженою цивільна дієздатність обидвох сторін медіації. І у цьому разі вона повинна здійснюватися відповідно до п. 4 ст. 8 Закону України «Про медіацію».

Ще один сутнісно важливий аспект законодавчого принципу самовизначення та рівності прав сторін медіації викладено у ч. 5 ст. 8 Закону України «Про медіацію». «Медіація проводиться на засадах рівності сторін, – йдеться у ній. – Сторонам медіації має бути надано рівні можливості під час проведення медіації. Зобов'язання медіатора повинні бути однаковими стосовно усіх сторін медіації»⁴⁹. Формулювання цієї частини законодавчого принципу самовизначення та рівності прав сторін медіації поступаються якістю усім чотирьом попереднім частинам даного принципу. Передусім

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Там само.

кидається у вічі певна суперечність між законодавчою назвою цього принципу, у якій йдеться про «рівність прав сторін медіації» та розкриттям обсягу позитивного змісту даного принципу у першому реченні п. 5 даної статті, яка вимагає буквальної «рівності сторін». Очевидно, що це наслідок неналежного ставлення розробників даного закону і законодавця України в цілому до законодавчої техніки, внаслідок чого і виявилось пропущеним у першому реченні ч. 5 ст. 8 слово «прав», коли малася на увазі саме рівність прав сторін медіації.

Але не тільки цим хибує ч. 5 ст. 8 вищезазначеного Закону. У ній де-факто рівність прав сторін медіації зведена до гарантування рівності їх можливостей під час проведення медіації і зобов'язання із забезпечення цієї рівності покладено де-юре тільки на медіатора. Це надто непевна законодавча гарантія рівності прав сторін медіації як однієї з засад законодавчого принципу самовизначення та рівності прав сторін медіації. Щонайменше тут відсутні інституційні гарантії цієї важливої складової вищезазначеного принципу, а також законодавчо визначені критерії для встановлення фактів порушення цього принципу. Віддати все на суб'єктивний розсуд медіатора (чи навіть медіаторів) могли тільки надто самовпевнені медіатори. По мірі укорінення медіації в Україні саме цей недолік стане однією з причин появи складновирішуваних колізій між сторонами медіації та серйозних перепон на шляху розвитку медіації.

Світоглядним та методологічним орієнтиром для вітчизняного законодавця при формулюванні ним законодавчого принципу самовизначення і рівності прав сторін медіації мав бути і продовжує залишатися факт того, що Закон України «Про медіацію», хоча з огляду характеру позитивного регулювання медіації він є рамковим законом, за іншим критерієм – характером норм, що містяться в ньому – належить не до загальних законів, а до законів спеціальних. Саме тому у ньому щонайменше повинно бути зазначено, про рівність яких саме прав сторін медіації йдеться, а також законодавчо визначені критерії для оцінювання міри потенційного порушення цих прав передусім самими сторонами медіації та захисту своїх порушених прав у суді. Там, де йдеться про права, природні чи позитивні, дрібниць насправді немає.

До прикладу, навіть у такому найбільш загальному з усіх можливих Законі як Конституція України, коли у ній йдеться про те, що громадяни держави мають рівні конституційні права та свободи і є рівними перед законом (стаття 24 Конституції України), визначені конкретні критерії порушення такої рівності та механізми правового захисту вищезазначених прав і свобод громадян⁵⁰.

Можливо, вищезазначений істотний недолік законодавця спричинений значно слабшою розробкою на доктринальному рівні цього позитивного

⁵⁰ Конституція України станом на 30 вересня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

принципу медіації у порівнянні з її іншими законодавчими принципами в Україні. Але для вищезазначеної законодавчої прогалини це взагалі не може бути хоча б якимось виправданням, оскільки йдеться про таку фундаментальну цінність, як права осіб у певній сфері. Разом з тим слід зазначити, що питання рівності прав сторін медіації розглядалися рядом її дослідників.

Зокрема, С.Т.Йосипенко у спеціальному дослідженні «Принципи медіації у приватно-правових відносинах» наступним чином визначає зміст цього принципу: «Принцип рівності сторін полягає у наявності рівних за змістом та обсягом суб'єктивних прав у кожній із сторін. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками»⁵¹. Сторонам, продовжує вона, мають надаватися однакові права висловлювати свої думки, зауваження, визначати інші сутнісні аспекти медіації.

У цьому ж світоглядному та методологічному ключі висловлюється про рівність прав сторін медіації також і Н.Турман⁵², а також деякі інші її дослідники⁵³.

Отже, законодавчий принцип самовизначення та рівності прав сторін медіації є продовженням, конкретизацією та розвитком системоутворюючого законодавчого принципу медіації – її добровільності. Його ціннісною матрицею є європейські цінності медіації. Особливо ґрунтовно та всебічно унормована в Законі України «Про медіацію» перша частина цього принципу, яка стосується самовизначення сторін медіації. Йї вітчизняний законодавець відвів чотири із п'яти частин ст. 8 вищезазначеного Закону, у яких врегульовано не тільки загальні питання самовизначення сторін медіації, але і його особливості у випадках, якщо стороною медіації є неповнолітня особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена. Разом з тим, друга складова цього принципу, яка стосується законодавчого регулювання рівності прав сторін медіації, у вищезазначеному Законі викладена фрагментарно, неповно. Передусім вона хвибує тим, що у ній не визначено про рівність яких саме прав сторін медіації йдеться у ній, а також відсутні критерії для з'ясування міри порушення цих прав та активного захисту їх сторонами медіації в суді. Із набуттям медіацією в Україні масовості це загрожує появою складних правових колізій між сторонами медіації та проблем у її поширенні в цілому.

⁵¹ Йосипенко С.Т. принципи медіації у приватно-правових відносинах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. Випуск 35. Том 1. 2015. С. 131.

⁵² Турман Н. Медіація в кримінальному процесі: шляхи удосконалення чинного законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 276-280.

⁵³ Васильченко Н.О. Принципи медіації. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 5. Том 2. С. 49.

ВИСНОВКИ

До системи законодавчих принципів медіації в Україні належать: принцип добровільності, принцип конфіденційності; принцип нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора; принцип самовизначення та рівності прав сторін медіації. При цьому принципу добровільності медіації належить системоутворююча роль, а принципу конфіденційності – водночас і роль основоположної презумпції медіації. Законодавчі принципи медіації в достатній мірі відображають її цивільно-правову природу, ключові роль у медіації її сторін, належно регламентують функції медіатора та інших учасників медіації. Взяті у сукупності, вони є достатньою світоглядною та методологічною основою для належного правового регулювання медіації в Україні.

Законодавчі принципи медіації в Україні генетично укорінені у європейській ціннісній матриці медіації. Їх безпосередніми джерелами є законодавчі акти ЄС в цілому та окремих інститутів Європейського Союзу, міжнародні акти права з медіації. Ці принципи, разом взяті, мають у своїй основі антропосоціокультурний код медіації, гарантують її людиномірність та високу ефективність. Особливо велика роль належить законодавчим принципам медіації у забезпеченні її пластичності та контекстуальності.

АНОТАЦІЯ

У статті з пізнавальних позицій антропосоціокультурного підходу проаналізовано законодавчі принципи медіації в Україні. У ній з'ясовано, що до системи законодавчих принципів медіації в Україні належать: принцип добровільності, принцип конфіденційності; принцип нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора; принцип самовизначення та рівності прав сторін медіації. При цьому принципу добровільності медіації належить системоутворююча роль, а принципу конфіденційності – водночас і роль основоположної презумпції медіації. Законодавчі принципи медіації в достатній мірі відображають її цивільно-правову природу, ключові роль у медіації її сторін, належно регламентують функції медіатора та інших учасників медіації. Взяті у сукупності, вони є достатньою світоглядною та методологічною основою для належного правового регулювання медіації в Україні.

Законодавчі принципи медіації в Україні генетично укорінені у європейській ціннісній матриці медіації. Їх безпосередніми джерелами є законодавчі акти ЄС в цілому та окремих інститутів Європейського Союзу, міжнародні акти права з медіації. Ці принципи, разом взяті, мають у своїй основі антропосоціокультурний код медіації, гарантують її людиномірність та високу ефективність. Особливо велика роль належить законодавчим принципам медіації у забезпеченні її пластичності та контекстуальності.

Література:

1. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник / Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М.; за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2021. 416 с.
2. Альтернативні способи вирішення спорів: навч. Посібник. За заг. ред. Ю.Д.Притики. Харків. Право. 2019. 264 с.
3. Васильченко Н.О. Принципи медіації. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 5. Том. 2. С. 46-49.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.). Уклад. і голов. Ред. В.Т.Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.
5. Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах № 2008/52/ЄС від 21.05.2008 року URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95z
6. Йосипенко С.Т. Принципи медіації у приватно-правових відносинах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. Випуск 35. Том 1. 2015. С. 130-131.
7. Конституція України станом на 30 вересня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
8. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. Київ: Вид. ПАРАПАН. 2003. 240 с.
9. Людина в лабіринті перспектив. / А.В.Толстоухов, О.С.Петрова, О.М.Рубанець та ін. Київ: Видавець ПАРАПАН. 2004. 220 с.
10. Мазаракі Н.А. Зміст принципу конфіденційності медіації. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 6 (21). Том 1. 2017. С. 30-33.
11. Мазаракі Н.А. Теоретико-правові засади запровадження медіації в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ. 2019. 470 с.
12. Можайкіна О.С. Поняття та зміст основних принципів медіації в цивільно-правових відносинах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №5. С. 55-58.
13. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
14. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-ІХ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
15. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
16. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 808 засіданні заступників міністрів 18 вересня 2002 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf

17. Руслана Гаврилук, Петро Пацурківський. Правосуддя та медіація як конкурентні взаємодоповнюючі системи вирішення конфліктів (спорів) у суспільстві. *Право України*. 2022. 32. С. 143-155.

18. Томас Ренч. Конституція моральності. Трансцендентальна антропологія і практична філософія. Пер. з нім. В.Приходька. Київ: Дух і літера. 2010. 348 с.

19. Турман Н. Медіація в кримінальному процесі: шляхи удосконалення чинного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 276-280.

20. *Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: підручник / Ф. С. Бацевич*. К. : Академія, 2008. 240 с.

21. Caputo A A literature review of cognitive biases in negotiation processes. *International journal of conflict management*. 2013. 24(4):374–398. <https://doi.org/10.1108/IJCM-08-2012-0064>

22. Coleman, P. & Kugler, K. & Mitchinson, A. & Chung, C. & Musallam, N. The View from Above and Below: The Effects of Power and Interdependence Asymmetries on Conflict Dynamics and Outcomes in Organizations. *Negotiation and Conflict Management Research*. 2010. 3(4), 283-311. doi: <https://doi.org/10.34891/943s-y296>

23. Council of Europe, Recommendation 98(1) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation. URL: <https://rm.coe.int/coe-rec-98-1-family-mediation/1680a72d4e>

24. D.Spenser, M.Brogan. *Mediation Law and Practice*. New York: Cambridge University press. 2006. 520 p.

25. European Code Of Conduct For Mediators. URL: https://www.euromedjustice.eu/en/system/files/20090128130552_adr_ec_code_conduct_en.pdf

26. Gao Y (2018) Effects of interdependence asymmetry of parties in construction conflicts. Doctor of Philosophy, The University of Hong Kong, p 991044058175703400. https://doi.org/10.5353/th_991044058175703414

27. Gewurz IG (2001) (Re)designing mediation to address the nuances of power imbalance. *Conflict resolution quarterly*. 2001.19(2). 135-162. <https://doi.org/10.1002/crq.3890190203>

28. Golan G (2019) Asymmetry in cross-conflict collaboration: is there a gender factor? In: Golan G. (ed) Galia golan: An academic pioneer on the soviet union, peace and conflict studies, and a peace and feminist activist: with a foreword by William Zartman and a Preface by George Breslauer. Springer International Publishing. 2011. pp 237–253. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95213-0_12

29. Jehn KA, Rupert J, Nauta A (2006) The effects of conflict asymmetry on mediation outcomes: satisfaction, work motivation and absenteeism. *International journal of conflict management*. 2006. 17(2):96–109. <https://doi.org/10.1108/10444060610736594>

30. Keith Negus, Michael Pickering. *Creativity, Communication and Cultural Value*. London. Thousand Oaks. New Delhi: SAGE Publications. 2004. 192 p.

31. Little D. Varieties of social explanation: an introduction to the philosophy of social science. Boulder. San Francisco – Oxford: Westview Press. 1991. 256 p.
32. Mitchell C.R. Classifying conflicts: asymmetry and resolution. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 1991. vol. 518(1). pages 23-38, November. <https://doi.org/10.1177/0002716291518001003>
33. Recommendation Rec. of the Committee of Ministers to Member States on mediation in civil matters (10). 2002. URL: <https://rm.coe.int/16805e1f76>.
34. Elze Gooitzen Ufkes, Ellen Giebels, S. Otten, Karen van der Zee. The effectiveness of a mediation program in symmetrical versus asymmetrical neighbor-to-neighbor conflicts. *International journal of conflict management*. 2012. 23(4):440-457. <https://doi.org/10.1108/10444061211267290>

Information about the authors:

Havrylyuk Ruslana Oleksandrivna,

Doctor of Laws, Professor,

Head of the Department of Public Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2, Kotsyubynsky str., Chernivtsi, 58012, Ukraine

Patsurkivskyy Petro Stanislavovych,

Doctor of Laws, Honoured Lawyer of Ukraine, Professor,

Professor at the Department of Public Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2, Kotsyubynsky str., Chernivtsi, 58012, Ukraine